

Створення умов для усвідомленого професійного самовизначення ліцеїстів засобами профорієнтаційної та профконсультативної роботи

Світлана ПАСАЦЬКА,

заступник директора з виховної роботи,
вчитель образотворчого мистецтва,

Наталія БУДНІК,

вчитель математики, класний керівник

Питання вибору професії є пріоритетним для кожної молодої людини. У сучасних реаліях з професійними досягненнями пов'язуються життєвий успіх та визначення своєї ролі в суспільстві. Завдяки вдало обраній професії підвищуються показники в трудовій діяльності, активізується громадське життя, відбувається особистісне зростання та максимальна самореалізація і, як наслідок, емоційне задоволення від втілення життєвих задумів та планів.

Підготовка учнів до свідомого вибору професії – важливе соціально-педагогічне завдання Криворізького природничо-наукового ліцею. Воно вирішується на основі профільного навчання, що передбачає врахування освітніх потреб, нахилів і здібностей учнів, створення сприятливих умов для формування у них орієнтації на певний вид майбутньої професійної діяльності [4]. В ліцеї створено освітній простір, що гарантує кожній особистості широкі можливості вільного вибору – пізнати свої можливості, розвинути здібності, навчитися їх реалізовувати в різних видах пізнавальної та творчої діяльності. Спираючись на сформовані у процесі навчання життєві, наукові, культурні компетентності, випускник ліцею може свідомо проектувати власний життєвий шлях, обирати професію, планувати кар'єру [там само].

Законодавство України гарантує забезпечення можливості вільного вибору виду діяльності, професії, спеціальності, навчального закладу, тож його випускники мають змогу реалізувати себе як професіонала [2; 3; 5; 6].

Актуальність профорієнтаційної роботи з учнями зросла в умовах сучасних соціальних змін,

стрімкого науково-технічного прогресу, поширення комп'ютерних технологій в усіх сферах життєдіяльності людини. Наявність, з одного боку, різноманіття професій та спеціальностей, а з другого – особистостей із стійкими індивідуальними характеристиками, потребує врахування цих факторів у визначенні навчального закладу, профілю навчання, а надалі, – майбутньої професії.

Мета статті – розглянути можливість створення в освітньому просторі ліцею умов для усвідомленого професійного самовизначення учнів, розкрити зміст основних форм та методів профорієнтаційної роботи в системі профільного навчання, що позитивно впливають на формування готовності ліцеїстів до свідомого професійного самовизначення.

Вибір професії й ознайомлення з її основами ґрунтується на професійному самовизначенні. Це починається ще у дитинстві, а продовжується в ранній юності. Тому профорієнтаційна діяльність у навчальному закладі здійснюється на всіх вікових етапах. Така система забезпечує неперервність, послідовність і спадкоємність цього процесу як між віковими групами, так і різними формами роботи [1]. Особлива увага приділяється психологічній діагностиці здібностей, нахилів і потреб майбутніх ліцеїстів – слухачів підготовчого відділення. У цей період триває пошуково-зондуючий етап, метою якого є допомога дитині та її батькам у виборі напряму допрофільного навчання. Формування особистісного сенсу щодо вибору професії, вміння співвідносити власні запити у виборі сфери діяльності зі своїми можливостями відбувається у 7–9-х класах. Учні цього віку активно залучаються до факультативів та роботи в гуртках, беруть участь у захисті рефератів з обраного навчального предмета, дослідницькій роботі, проектній діяльності. В період уточнення соціально-професійного статусу (10–11-ті класи) відбувається формування знань, умінь у визначеній сфері професійної діяльності. Однею з формул професійного самовизначення

є: «хочу – можу – треба». Урахування та поєднання цих компонентів сприяє професійному успіху [7].

Професійна орієнтація учнів охоплює комплекс заходів, що реалізуються як під час проведення уроків, так і в позакласній роботі. Системний підхід у професійному самовизначенні ліцеїстів забезпечують учителі предметних кафедр, класні керівники, спеціалісти соціально-психологічної служби, бібліотекар.

Важливими у системі профорієнтаційної роботи є різноманітні просвітницькі заходи: інформаційні зустрічі з представниками вищих навчальних закладів, лекції консультантів миського Центру зайнятості, спілкування за участю представників різних професій, ділові ігри, екскурсії тощо. Традиційною є робота Клубу цікавих зустрічей, у рамках якого до спілкування в форматі відкритого діалогу запрошуються науковці, діячі культури та мистецтва, спортсмени, представники органів місцевого самоврядування.

У системі позакласної роботи важлива роль відводиться факультетам та спецкурсам за вибором. Їх тематика базується на інтересах, потребах і запитах учнів та батьків, які з'ясовуються шляхом анкетування, співбесід із класними керівниками та вчителями-предметниками. Для учнів медичного профілю викладаються спецкурси «Латина», «Біологія»; фізико-математичного профілю – спецкурси з математики та креслення. Під час написання науково-дослідницьких робіт ліцеїсти звертаються до матеріалів спецкурсу «Основи наукових досліджень».

Формуванню в ліцеїстів 10–11-х класів професійно важливих знань та вмінь, готовності до професійного самовизначення сприяє організація науково-дослідницької діяльності, активна участь у роботі Дніпропетровського відділення Малої академії наук України. На базі ліцею щорічно проходить I етап Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт МАН, відділення «Хімія та біологія». У секціях «Геологія» та «Біологія» працює гурток «Юний науковець», до викладання в якому запрошуються науковці ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Вміння педагогів зацікавити учнів, заохотити до певного виду занять є запорукою ефективності навчально-виховного процесу і профорієнтаційної роботи як його невід'ємної складової. Тому керівники предметних кафедр, творчі групи вчителів здійснюють пошук нових підходів до організації та проведення предметних тижнів. Увага приділяється застосуванню різноманітних форм діяльності, що забезпечує участь у тематичних заходах більшої кількості ліцеїстів. Ліцеїсти беруть участь в інтелектуальних турнірах «Що? Де? Коли?», учнівських конференціях, дослідних лабораторіях, презентаціях мистецьких і літературних проєктів, предметних конкурсах та вікторинах. Учні 9–11-х класів є постійними учасниками конкурсів юних дизайнерів комп'ютерної графіки, фотографії та анімації. Природоохоронна діяльність охоплює екологічні

проекти, озеленення пришкольної ділянки, створення «зелених» куточків у навчальних кабінетах, проведення акцій зі збереження первоцвітів, охорони птахів, висадки дерев. Ці заходи інтегровані в навчальну діяльність та сприяють поглибленому вивченню окремих предметів, викликають зацікавленість, забезпечують послідовний взаємозв'язок між теорією та практикою, дають можливість учням виявити самостійність, ініціативність, креативність у вирішенні проблемних завдань та пошуку шляхів реалізації задумів та ідей.

Творчі здібності учнів реалізуються в гуртках і студіях художньо-естетичного, декоративно-ужиткового, спортивного та технічного напрямів позашкільних навчальних закладів. Протягом навчального року ліцеїсти беруть участь у Днях відкритих дверей, майстер-класах, виставках, конкурсах та фестивалях. Тематика заходів – від екологічних до молодіжного руху КВК та інтелектуального клубу «Ерудит», що сприяє формуванню учнівських інтересів, задоволенню їхніх потреб у творчій самореалізації, емоційному піднесенню, гарному настрою від виконаної роботи, а, отже, забезпечує умови для подальшого професійного самовизначення.

Створення «ситуації успіху» відіграє значущу роль у формуванні стійких мотивацій до обраного виду та напряму діяльності. Тому доцільно застосовувати систему морального заохочення учнів: свято-нагородження переможців конкурсів та предметних олімпіад, загальні учнівські збори із врученням почесних відзнак, День Науки, тематичні фотостенди тощо.

Неабияке значення в інформаційному забезпеченні профорієнтаційної роботи має наочність. У ліцеї працює комп'ютерний термінал з інтерактивними вікторинами, стенд «Барометр професій», який ознайомлює учнів та їхніх батьків з професіями, затребуваними у регіоні. На перервах демонструються соціальні реклами, учнівські мультимедійні проєкти профорієнтаційного змісту. Інформаційна дошка постійно поповнюється друкованими матеріалами вищих навчальних закладів.

Протягом року та особливо під час науково-дослідної практики у канікулярний час організовуються навчальні екскурсії до музеїв, медичних установ, промислових підприємств, вищих навчальних закладів, ботанічного саду. З метою ознайомлення із флорою та фауною регіону проводяться полівки.

Професійне самовизначення старшокласників пов'язується з учнівським самоврядуванням, що охоплює проведення ділової гри «Вибори», презентацію класних учнівських об'єднань, засідання учнівської Ради та роботу центрів за різними напрямками. У процесі діяльності формуються лідерські якості, ділові навички, громадська активність учнів як важливі чинники майбутньої професійної компетентності.

Проведення колективних творчих справ у позаручний час також спрямоване на активізацію інтересу до певного виду діяльності. У виховних проєктах учень має можливість спробувати себе у різних

соціальних та професійних ролях. Серед таких проєктів – День Учителя, виставка художньої творчості «Світ моїх захоплень», «Свято Осені», конкурс новорічного дизайну фасаду та приміщень лицю, фестивалю дитячої художньої творчості «Зорепад талантів», Тиждень Знань. Зауважимо, колективну творчу справу не варто розглядати як суто розважальний захід. Його структура, зміст та форма проведення мають бути підпорядковані конкретним виховним цілям та завданням [1].

Робота з батьками охоплює бесіди, консультації психолога, батьківський всеобуч та батьківські збори з розглядом профорієнтаційних питань.

Поряд із просвітницькою роботою, важливу роль у створенні умов для усвідомленого професійного самовизначення ліцеїстів відіграють психологічні діагностичні заходи та індивідуальні профконсультації. Під час індивідуальної консультації психолог уточнює результати тестів і допомагає ліцеїсту обрати той вид професійної діяльності і напрям професійної підготовки, які найповніше відповідають професійному типу особистості дитини, його інтересам, здібностям, особливостям характеру, а учень вчиться орієнтуватися у світі професій. За необхідності, психолог надає рекомендації з розвитку «сильних» і коригування «слабких» сторін особистості. Всі методи профконсультації в лицей спрямовані на формування професійної самосвідомості ліцеїстів, орієнтують на осмислення подальшого професійного зростання.

Отже, проаналізувавши означену проблему, узагальнимо: для того, щоб підліток правильно й усвідомлено обрав професію, яка б відповідала суспільним потребам і особистісним запитам, визначив свою професійну позицію, йому необхідна кваліфікована допомога, а саме: розумне психолого-педагогічне втручання, професійне консультування та послідовне проведення всіх етапів профорієнтаційної роботи. Озброєння учнів необхідним обсягом профорієнтаційних знань, активізація інтересу до вивчення й розуміння людини як суб'єкта праці, самопізнання й перевірка своїх можливостей сприятиме формуванню об'єктивної самооцінки.

Література

1. Коваленко А. Роль профільної школи у формуванні професійного самовизначення учнів [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnik_nayk_praz/2013/2013_3_16.pdf
2. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України, 28 червня 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 79 с.
3. Концепція профільного навчання в старшій школі: Затв. Наказом М-ва освіти і науки України від 21 жовтня 2013 року №1456 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/37784/
4. Победінська Н.В. Професійне самовизначення учнів на уроках та в позаурочний час при вивченні предметів природничо-математичного циклу/ Н.В. Победінська. – Віньківці, 2012. – 15 с.
5. Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається: Затв. Наказом М-ва освіти України, М-ва праці України, М-ва у справах молоді і спорту від 02.06.95 р. – №1/130/126// Інформ. збірник М-ва освіти України, 1995. – № 16. – С. 2–7.
6. Про Концепцію державної системи професійної орієнтації населення: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.1994 № 48 // Людина і праця, 1994. – №4. – С. 22–29.
7. Тетюшева Л. «Хочу – могу – надо» – формула професіонального успіха» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psycentru.info>

Анотації

Світлана ПАСАЦЬКА, Наталія БУДНІК

Створення умов для усвідомленого професійного самовизначення ліцеїстів засобами профорієнтаційної та профконсультаційної роботи

У статті розглядається проблема створення в освітньому просторі лицю умов для усвідомленого професійного самовизначення учнів, розкривається зміст основних форм та методів профорієнтаційної роботи в системі профільного навчання, що позитивно впливають на формування готовності ліцеїстів до свідомого професійного самовизначення.

Ключові слова: профорієнтаційна робота, професійне самовизначення, профільне навчання.

Светлана ПАСАЦКАЯ, Наталия БУДНИК

Создание условий для осознанного профессионального самоопределения лицеистов средствами профориентационной и профконсультативной работы

В статье рассматривается проблема создания в образовательном пространстве лицея условий для осознанного профессионального самоопределения учащихся, раскрывается содержание основных форм и методов профориентационной работы в системе профильного обучения, которые положительно влияют на формирование готовности лицеистов к сознательному профессиональному самоопределению.

Ключевые слова: профориентационная работа, профессиональное самоопределение, профильное обучение.

Svitlana PASATSKA, Nataliya BUDNIK

Creating of conditions for the realized professional self-determination of students of lyceum by facilities of professional orientation and consultative work

The article deals with the problem of creating of conditions for the realized professional self-determination of students of lyceum in Lyceum educational environment. The contents of basic forms and methods of professional orientation work in the profile departmental teaching is revealed. It is positively influences on forming of readiness of students of lyceum to conscious self-determination.

Keywords: professional orientation work, professional self-determination, profile training